«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Ректор Харківської державної
академії дизайну і мистецтв
проф. Олександр СОБОЛЄВ
«12» серпня 2026 р.

ВИСНОВОК
ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

ЧЕКАЛЯ Олексія Георгійовича, аспіранта кафедри графічного дизайну, на тему: «Естетичні та технічні аспекти шрифтового дизайну в контексті мультикультурних систем писемності», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 022 Дизайн, галузь знань 02 Культура і мистецтво.

Дисертація Чекаля Олексія Георгійовича на тему: «Естетичні та технічні аспекти шрифтового дизайну в контексті мультикультурних систем писемності» виконана на кафедрі графічного дизайну Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Науковий керівник – кандидат мистецтвознавства, доцент Іваненко Тетяна Олександрівна. Тему дисертації затверджено вченою радою ХДАДМ (протокол № 25 від 30.12.2022).

У попередній експертизі дисертації, проведеній на базі ХДАДМ, 07 серпня 2026 р., беруть участь рецензент Надія СБІТНЄВА, кандидат мистецтвознавства, професор, професор кафедри графічного дизайну.

За результатами аналізу змісту дисертаційної роботи О. Чекаля, поданих до розгляду наукових публікацій за темою дослідження, а також враховуючи підсумки публічної презентації здобувачем наукових результатів дисертації, проведеної на розширеному міжкафедральному семінарі, визначено таке:

1. Актуальність теми дисертації.

Стрімкий розвиток цифрових технологій переніс типографічний досвід із друкованої продукції у цифрове середовище, яке стало основним простором сучасної комунікації. Оскільки більшість населення світу послуговується системами письма, відмінними від латиниці, гостро актуалізується потреба у якісному технічному забезпеченні цих мов у багатомовній інформаційній мережі та видавничій сфері. Для розв'язання цієї проблеми недостатньо лише розробити графіку відповідних писемностей — необхідно враховувати технічні аспекти розвитку стандарту Unicode та можливості формату OpenType, варіативних шрифтів і алгоритмів шейпінгу тексту, без яких неможливе коректне відображення динамічних орієнтальних систем письма.

Естетична та соціокультурна актуальність теми пов'язана з ризиками «латинізації» й «нейтралізації» типографії, коли нелатинські шрифти примусово підпорядковують західним візуальним стандартам, втрачаючи палеографічну автентичність. Створення мультискриптових гарнітур постає інструментом збереження культурної ідентичності та рівноправного самовираження малих і міноритарних спільнот. Окремої ваги набуває

залучення українського культурного досвіду до глобальних процесів, що надає темі не лише мистецтвознавчого, а й цивілізаційного виміру. З огляду на це, комплексне дослідження естетичних і технічних аспектів шрифтового дизайну на перетині писемних систем є актуальним і своєчасним як з теоретичного, так і з практичного погляду.

2. Зв'язок теми дисертації з науковими програмами, планами, темами академії.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації Харківської державної академії дизайну і мистецтв, у межах науково-дослідної теми «Сталий розвиток як вектор формування сучасної проєктної культури» (номер держ. реєстр.: 0122U200902).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів.

Усі наукові результати дослідження здобувач отримав особисто. Автор самостійно зібрав і систематизував візуальний матеріал з обраної теми, проаналізував та узагальнив вітчизняну й зарубіжну наукову літературу, визначив ступінь вивченості теми, висвітлив особливості історичних та сучасних дизайнерських рішень і розробив каліграфічні прописи різних абеток та серію прототипів шрифтів для багатомовних видань. Апробацію методів верстки та дизайну багатописемних видань здійснено під час художнього оформлення підручника з давньоєврейської мови (УКУ, Львів, 2026); у межах теми дисертації розроблено авторський мультискриптовий шрифт для видавництва, призначений для двомовних видань перекладів класиків філософії та богослов'я з мов Європи й Близького Сходу. Три опубліковані за темою дослідження фахові наукові праці є одноосібними; одна фахова публікація та одні матеріали конференції оприлюднені у співавторстві з науковим керівником, де здобувачеві належать збір і систематизація матеріалу та участь у формулюванні основних положень.

4. Новизна основних результатів дослідження полягає в такому:

вперше:

- *здійснено* комплексне дослідження трансформації нелатинських писемностей (сирійської, самаритянської, арабської, грецької) у контексті їхньої взаємодії в межах єдиного видавничого простору — від білінгвальних видань християнських місіонерських друкарень XVII–XIX ст. до сучасних мультискриптових цифрових гарнітур;
- *введено* в науковий обіг порівняльний аналіз єврейських та самаритянських друкарських гарнітур XVI–XX ст., встановлено генетичний зв'язок між манускриптною традицією та рішеннями європейських пуансоністів (Р. Ґранжона, Д. Воскенса, В. Каслона, Д. Бодоні), а також здійснено аналіз арабських гарнітур Анфіма Іверського та Абдалли Захера, як двох незалежних каліграфічних традицій металевого набору;
- *систематизовано* корпус із поліглотних Біблій XVI–XIX ст. (від Комплютенської до Лондонської поліглоти Волтона) та інших багатомовних видань як єдиний дослідницький об'єкт, що документує

еволюцію мультискриптового дизайну від ранньодрукарської доби до цифрової ери;

- *запропоновано* авторську концепцію органічного мультискрипту як методологічну альтернативу геометричній уніфікації, що ґрунтується на реляційній когерентності — спільному каліграфічному каркасі за збереження унікального зовнішнього вигляду кожної абетки — і реалізована у проєкті авторської мультискриптової гарнітури;
- *уперше* застосовано у вітчизняному дизайні методологію словесно-графічної мови М. Тваймена та концепцію базової висоти Д. Бржезіни для аналізу складних верстальних рішень історичних поліглотних Біблій.

уточнено і доповнено:

- зміст поняття «мультискриптова гарнітура» щодо нелатинських орієнтальних систем: на відміну від усталеного технічного тлумачення, запропоновано розширену дефініцію з обов'язковою умовою палеографічної автентичності та реляційної когерентності між абетками;
- поняття «скриптуральний егалітаризм» як принцип рівноправного типографічного статусу мов у білінгвальному та поліглотному виданні;
- уявлення про шрифтову політику провідних академічних видавництв (Brill, Oxford University Press, Cambridge University Press, Les Belles Lettres, Gorgias Press, Harvard University Press): встановлено, що вибір гарнітури є не технічним, а науково-ідеологічним рішенням щодо автентичності джерела та рівноправності мов.

набули подальшого розвитку:

- уявлення про періодизацію трансформації нелатинських друкарських шрифтів: виявлено п'ять етапів – від адаптації каліграфічних форм до металевого пуансона (XVI–XVII ст.) через стандартизацію орієнтальних гарнітур (XVIII–XIX ст.), механізацію складання та фотонабір (кінець XIX ст. – 1980-ті рр.) і перехід до Unicode та OpenType (1990-ті – 2000-ні) до формування нових ризиків «латинізації» через глобальні шрифтові ініціативи й генеративний штучний інтелект (з 2010-х);
- положення про вплив технологічного середовища на формоутворення нелатинських шрифтів: доведено, що перехід від металевого набору до цифрового формату не ліквідував проблему деформації каліграфічного дукту, а лише змінив її природу — від фізичного обмеження металевого бруска до алгоритмічного «усереднення» форм у навчальних корпусах штучного інтелекту.

Дослідження формує нове бачення шрифтового дизайну на перетині кількох писемних систем — як методології гармонізації, що протистоїть геометричній уніфікації, та як інструмента збереження культурного суверенітету нелатинської і міноритарної писемності.

5. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів і запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій.

Дисертаційна робота О. Чекаля складається зі вступу, чотирьох розділів основної частини, висновків, списку використаних джерел (200 найменувань) та додатків (альбом ілюстрацій, каліграфічні прописи, юнікод-таблиці, словник, документи апробації). Висновки до кожного з розділів є науково обґрунтованими, а їхній зміст підтверджується наявним аналітичним та візуальним матеріалом (історичного, палеографічного та технічного) значного обсягу. Завершується робота розгорнутими загальними висновками, що логічно випливають зі змісту та відображають ключові положення дослідження. За структурою, обсягом, змістом, рівнем виконання, актуальністю, науковою новизною, значущістю отриманих результатів та оформленням дисертаційна робота Олексія Чекаля відповідає вимогам, які пред'являються до оформлення кваліфікаційних дисертаційних робіт. Представлене дослідження не містить академічного плагіату. Перевірка проведена сертифікованою програмою Strike Plagiarism. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів у роботі мають відповідні посилання на джерела з дотриманням встановлених вимог.

6. Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні першої у вітчизняному мистецтвознавстві методології аналізу шрифтового дизайну на перетині кількох писемних систем, обґрунтуванні понять «реляційна когерентність» і «скриптуральний егалітаризм», систематизації корпусу поліглотних Біблій як єдиного дослідницького об'єкта, а також у формуванні концепції органічного мультискрипту. Отримані результати можуть бути використані у проєктуванні мультискриптових шрифтів і верстці багатомовних академічних видань, а також у навчальному процесі підготовки фахівців спеціальності 022 Дизайн – у межах курсового й дипломного проєктування, під час розроблення навчально-методичних матеріалів і тематичних курсів із типографії та графічного дизайну тощо. Отримані результати можуть слугувати теоретичною базою для подальших досліджень взаємодії писемних систем, а також для просування української дизайнерської школи в міжнародному науковому контексті.

7. Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження оприлюднені в доповідях на таких всеукраїнських і міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: VIII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасного дизайну» (м. Київ, КНУТД, 9 квітня 2026 р.), доповідь «Шрифтовий дизайн та грецька писемність у сучасних білінгвальних наукових виданнях»; 31 Міжнародна науково-практична конференція «Ерделівські читання» (м. Ужгород, ЗАМ, 20–22 травня 2026 р.), доповідь «Технологія «розумних шрифтів» Graphite та мультиписемні видання»; IV Наукова конференція НСТ Українського вільного університету (м. Мюнхен, УВУ, 20 березня 2026 р.), доповідь «Візуальна ідентичність Української Церкви у контексті сакрального дизайну: аналіз теоестетики, шрифтів і кроскультурного діалогу»; Міжнародна науково-практична конференція «Дизайн для сталого розвитку: наука, освіта, практика» (м. Київ, КНУКіМ, 30 квітня 2026 р.), доповідь «Еволюція шрифтового мислення Василя Єрмілова: від скорописної традиції

до конструктивістського гротеску»; ІІ Всеукраїнська наукова конференція «Дизайн і мистецтво України у часи національного супротиву» (м. Київ, НАМУ, 4 квітня 2024 р.), доповідь «Сенсовий та візуальний спротив – погляд у майбутнє та репрезентація українського дизайну у світі»; Міжнародна наукова конференція «30 років кафедрі реставрації та експертизи творів мистецтва» (м. Харків, ХДАДМ, 22 листопада 2024 р.), доповідь «Іконографія євангелістів у Софії Київській і каліграфічна культура Візантії та Русі»; наукова конференція «Дослідження мистецтва і мистецтво як дослідження» (м. Львів, ЛНАМ, 2023 р.), доповідь «Палеографія східносирійських рукописів у контексті дизайну цифрового шрифту (на прикладі каліграфічного почерку Madenhaya)»; І Всеукраїнська наукова конференція «Дизайн і мистецтво Украйни у часи національного супротиву» (м. Київ, 15 березня 2023 р.), доповідь «Українська ідентичність шрифтового мистецтва у релігійній та військовій естетиці».

8. Повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дослідження оприлюднено в 15 наукових працях, зокрема: 4 публікації у фахових наукових виданнях України, що входять до переліку МОН (категорія Б, спеціальність 022); 8 – у збірниках матеріалів наукових конференцій і 3 публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації. Одна фахова публікація оприлюднена у співавторстві з науковим керівником, де автору дослідження належить збір та систематизація матеріалу, участь у формулюванні основних положень та висновків.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Чекаль О. Українська ідентичність каліграфії Григорія Сковороди в контексті мультиписемності. Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну. 2023. Т. 6 № 2. С. 228–247. DOI: https://doi.org/10.31866/2617-7951.6.2.2023.292140.
2. Чекаль О. Самаритянське письмо в контексті арамейської палеографії та шрифтового дизайну. Худпром: Укр. журнал з мистецтва і дизайну. 2025. № 27 (2). С. 17–35. DOI: https://doi.org/10.61993/2786-7285.2025.02.02.
3. Чекаль О. Порівняльний графічний аналіз арабських шрифтів у християнських видання XVIII ст. (Валахія та Близький схід). Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну. 2026. Том 9 № 1. С. 85–99. DOI: https://doi.org/10.31866/2617-7951.9.1.2026.361475.
4. Чекаль О., Іваненко Т. Еволюція дизайну орієнтальних шрифтових систем поліглотних біблій XVI–XIX століть. Теорія та практика дизайну. 2026. Вип. 2 (40) С. 474–494. DOI: https://doi.org/10.32782/2415-8151.2026.40.47.

ПУБЛІКАЦІЇ, ЯКІ ЗАСВІДЧУЮТЬ АПРОБАЦІЮ МАТЕРІАЛІВ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Чекаль О. Українська ідентичність шрифтового мистецтва у релігійній та військовій естетиці. Дизайн і мистецтво України у часи національного супротиву : зб. тез доповідей І Всеукр. наук. конф., м. Київ, 15 берез. 2023 р. Київ, 2023. С. 48–49.
2. Чекаль О. Палеографія східно-сірійських рукописів у контексті дизайну цифрового шрифту (на прикладі каліграфічного почерку Madenhaya). Дослідження мистецтва і мистецтво як дослідження : зб. тез наук. конф. Львів : ЛНАМ, 2023. С. 103–106.
3. Чекаль О. Іконографія євангелістів у Софії Київській і каліграфічна культура Візантії та Русі. 30 років кафедрі реставрації та експертизи творів мистецтва : міжнар. наук. конф., м. Харків, 22 лист. 2024 р. Харків: ХДАДМ, 2024. С. 101–112.
4. Чекаль О. Сенсовий та візуальний спротив – погляд у майбутнє та репрезентація українського дизайну у світі. Дизайн і мистецтво України у часи національного супротиву: зб. тез доповідей ІІ Всеукр. наук. конф., м. Київ, 04 квітня 2024 р. Київ : НАМУ, 2024. С. 90–93.
5. Чекаль О. Візуальна ідентичність Української Церкви у контексті сакрального дизайну: аналіз теоестетики, шрифтів і кроскультурного діалогу. IV наук. Конф. НСТ Українського вільного університету : зб. тез (м. Мюнхен, 20 берез. 2026 р.). Мюнхен : УВУ, 2026. С. 53–56.
6. Чекаль О., Іваненко Т. Шрифтовий дизайн та грецька писемність у сучасних білінгвальних наукових виданнях. Актуальні проблеми сучасного дизайну : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 9 квітня 2026 р., м. Київ. Київ : КНУТД, 2026. С. 122–125.
7. Чекаль О. Еволюція шрифтового мислення Василя Єрмілова: від скорописної традиції до конструктивістського гротеску. Дизайн для сталого розвитку: наука, освіта, практика : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 квіт. 2026 р.). Київ : КНУКіМ, 2026. С. 287–295.
8. Чекаль О. Технологія «розумних шрифтів» Graphite та мультиписемні видання. Ерделівські читання – 2026 : зб. тез доп. 31 Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 20–22 травня 2026 р.). Ужгород : ЗАМ, 2026. С. 277–279.

ПУБЛІКАЦІЇ, ЯКІ ДОДАТКОВО ВІДОБРАЖАЮТЬ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Цолін Д., Єрофеєва К., Тимошик Г., Чекаль О. Проповідь Афрагата Якова «Про віру» (IV ст.). Переклад із сирійської з коментарями. Наукові записки УКУ: Богослов'я. Вип. 11 (2024). С. 75–97. DOI: https://doi.org/10.47632/2075-4817-2024-11-75-97.
2. Чекаль О. Український сакральний дизайн: пошук візуальної ідентичності ПЦУ через теоестетику, шрифти та міжкультурні впливи. Церква і суспільство. 1(9) 2025. С. 85–100.
3. Chekal O. Ukrainian Sacred Design: Exploring the Visual Identity of the Orthodox Church of Ukraine Through Theo-Aesthetics, Fonts, and Multicultural Influences. The Wheel. Spring 2025. P. 26–36.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дослідження Олексія Чекаля на тему «Естетичні та технічні аспекти шрифтового дизайну в контексті мультикультурних систем писемності», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 022 Дизайн галузі знань 02 Культура і мистецтво.

2. Вважати, що за актуальністю, проблематикою, змістом, ступенем наукової новизни, теоретичною та практичною цінністю здобутих результатів і обґрунтованістю висновків дисертація Олексія Чекаля на тему «Естетичні та технічні аспекти шрифтового дизайну в контексті мультикультурних систем писемності» повністю відповідає науковому профілю спеціальності 022 Дизайн (галузь знань 02 — Культура і мистецтво), вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2016 року № 261, та пункту 11 Порядку присудження ступеня з присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій та апробації дослідження, а також за результатами публічної презентації наукових результатів рекомендувати дисертацію Олексія Чекаля на тему «Естетичні та технічні аспекти шрифтового дизайну в контексті мультикультурних систем писемності» за спеціальністю 022 Дизайн (галузь знань 02 — Культура і мистецтво) до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді ХДАДМ.

ГОЛОВА
фахового семінару:
проректор
з науково-дослідної роботи ХДАДМ,
канд. мистецтвознавства, доцент Владислав КУТАТЕЛАДЗЕ